
Američki primat i izazovi globalizacije: izgradnja stabilne sigurnosti u uvjetima prekograničnih prijetnji nacionalnoj i globalnoj sigurnosti

---

KOLINDA GRABAR-KITAROVIĆ*

Sažetak

Globalizacija kao višestrukosloženi fenomen ujedno je i temeljni trend suvremenih međunarodnih odnosa. Proces koji bi prvenstveno trebao označavati napredak istodobno predstavlja i potencijalni mehanizam širenja kriza. Tradicionalne prijetnje sigurnosti zamjenjuju se izvanteritorijalnom prirodom globalnih problema, čime se uvjetuje redefinicija pojma sigurnosti, koji uz geopolitičke mora sadržavati i gospodarske, društvene, socijalne i druge sadržajnice. SAD, kao jedina svjetska supersila, glavni je pokretač i užitnik globalizacije, no globalni je primat istovremeno i uzrokom sve veće ranjivosti na transgranične opasnosti. Promjenom paradigme u postjedanaestorujanskoj konceptualizaciji vanjske politike napušta se pretpostavka o povlaštenoj sigurnosti izdvojenog geografskog prostora, a globalno suzbijanje terorizma profilira se kao trenutno definirajuća odrednica američke vanjske politike. Predvodeći evoluciju međunarodnog sustava sa ciljem izgradnje stabilnog sustava međunarodne sigurnosti, u suočavanju s izazovima globalizacije SAD moraju iskoristiti njene prednosti, provedbom doista globalne vanjske politike primjerene novoizrastajućim realnostima, kojima valja prilagoditi i političke, sigurnosne i gospodarske arhitektonske vizije.

Ključne riječi: izazovi globalizacije, američki primat, sigurnost, globalna vanjska politika, transformacija međunarodnog sustava

Kraj hladnoga rata, raspad Sovjetskog Saveza i završetak suparništva dvaju politički, ideološki, gospodarski i vojno suprotstavljenih svjetova potresli su strukturu međunarodnog sustava i naveli na potrebu redefiniranja koncepta prijetnje i sigurnosti, vitalnih interesa i političkih ciljeva i sredstava u cilju njihova ostvarivanja.

---

* Mr. sc. Kolinda Grabar-Kitarović je djelatnica Ministarstva vanjskih poslova RH.

Bipolarno uređenje i njegove različite varijacije u odnosu na kriterij centara vojno-industrijske i gospodarske moći, koje je gotovo četrdeset godina strukturiralo međunarodne odnose, raspalo se stvorivši neizvjesnost u pogledu oblika novoga sustava koji se počeo izgrađivati.¹ Westfalski sustav modernih država, čija su temeljna načela i doktrina državnog suvereniteta oblikovala međunarodne odnose do naših dana, zapao je u sistemsku krizu. Načelo nemiješanja u unutarnja pitanja drugih država sve se više napušta u korist koncepta humanitarne intervencije i univerzalne jurisdikcije, predmnijevajući da pitanja poštivanja ljudskih prava nisu isključiva stvar pojedine države, te podvlačeći dominantno uvjerenje da je demokratski razvoj preduvjet međunarodne stabilnosti, budući da demokratske i otvorene države u pravilu nisu sklone izazivanju sukoba. Koncept građanske demokracije postaje jedan od temeljnih kriterija za uključivanje u nove svjetske koalicije što se izgrađuju oko zajedničkih interesa.

U međunarodnom sustavu državama se pridružuje niz multinacionalnih korporacija, međunarodnih vladinih i nevladinih organizacija, skupina, pa čak i pojedinaca kao aktera međunarodnih odnosa. Transformacija međunarodnog sustava uvjetovana je promjenama u unutarnjoj strukturi niza ključnih aktera, općim trendom demokratizacije vanjske politike, te razvojem masovnih komunikacija i globalizacijom.

Gospodarski razvoj, koji se očituje u sve većem povezivanju svjetskih tržišta i financijskoj međuovisnosti, glavna je pokretačka sila globalizacije, a složenost i stabilnost modernih industrijaliziranih društava zahtijeva sve veći pristup vanjskim tržištima i sirovinama. No, globalizacija je višestrukosloženi fenomen, uvjetovan prije svega naglim razvojem i umrežavanjem informacijskih i komunikacijskih sustava. Globalizacija se danas profilira i kao temeljni trend, odnosno "sintagma za ukupni razvoj međunarodnih odnosa u svoj njihovoj složenosti i dinamičnosti".²

Međutim, globalizacija ima i svoje naličje koje nosi niz novih opasnosti, zamjenjujući tradicionalne prijetnje sigurnosti izvanteritorijalnom prirodnom globalnih problema koji ignoriraju državne granice. Time se profilira niz negativnih trendova i opasnosti, od kojih su najizrazitiji horizontalna proliferacija nuklearnog i konvencionalnog naoružanja,³ međunarodni terorizam, trgovina drogama, ilegalne migracije, zagađenje okoliša i narušavanje prirodne ravnoteže, klimatske promjene, epidemije, golemi vanjski dug i nerazvijenost velikog dijela svijeta, te nesrazmjer između bogatih i

1 Analitičari se slažu da je definitivno uništen model bipolarnosti te da su nastupile velike promjene u međunarodnom sustavu, no te se promjene različito interpretiraju, od neorealističke do neoliberalne škole. Vidjeti R. Vukadinović, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*, Zagreb 2001, str. 401-404.

2 *Ibid.*, str. 389.

3 Za razliku od vertikalne proliferacije iz doba hladnoga rata, kad su dvije velesile gomilale nuklearni arsenal, danas se suočavamo s horizontalnom proliferacijom, odnosno geografskim širenjem arsenala na nižim razinama. Vidjeti, Samuel R. Berger: "A Foreign Policy for the Global Age", *Foreign Affairs*, studeni/prosinac 2000.

siromašnih. Rješenja ovih visokoprofiliranih problema globalne prirode valja tražiti izvan dosega individualnih vlada, odnosno u njihovom međusobnom povezivanju i suradnji.

Redefiniranje pojma sigurnosti

Usredotočavanjem vanjske politike država na teritorijalnu sigurnost i zaštitu stanovništva i prirodnih bogatstava, glavni naglasak tradicionalno se stavljao na izgradnju vojne sile. Hladnoratovski koncept sigurnosti naglašavao je sprječavanje međudržavnih sukoba, usredotočivši se na mjere za uspostavu povjerenja i pregovore o sporazumima o međunarodnoj kontroli naoružanja koji su trebali voditi trajnoj globalnoj stabilnosti.

No, u eri globalizacije na sigurnost valja gledati sveobuhvatno, te ona uz geopolitičke, mora sadržavati i gospodarske, socijalne i druge sadržajnice. Sve više država danas redefinira svoje ciljeve i vitalne interese uz izmijenjene predodžbe o odgovarajućim sredstvima za provedbu vanjske politike i izvršavanje moći.

Uz izmijenjene definicije interesa i ciljeva, javljaju se i novi oblici međunarodnog djelovanja. Tehnološka revolucija izmijenila je i prirodu sile i moći, pa je uz vojnu silu informacija postala čvrsta "valuta" međunarodnih odnosa. Koncept meke sile (*soft power*) pristup je koji željene rezultate postiže nagovorom (*persuasion*), diplomatskim mjerama, atraktivnim idejama i sudjelovanjem u sustavu međusobno povezanih mreža i koalicija, a ne prisilom (*coercion*). Riječima tvorca toga izraza Josepha Nyea, meka sila pretpostavlja "univerzalnost kulture neke države i njenu sposobnost za uspostavljanje niza probitačnih pravila i institucija koje vladaju područjima međunarodnih aktivnosti".⁴ Niz analitičara ukazuje na činjenicu da će u uvjetima globalizacije uporaba meke sile sve više dobijati na važnosti.

Zamjetno je da u odnosima između selektiranih članica međunarodnog sustava vojna sila danas više ne igra gotovo nikakvu ulogu. Mogućnost izbijanja oružanog sukoba unutar zapadnoga svijeta postala je praktički nemogućom. Njihovo se međusobno sukobljavanje odvija uglavnom po crti gospodarskih prijestupa, pri čemu su pitanja pristupa tržištima, stranim investicijama i koordinacija fiskalne i monetarne politike primarna prijeporna područja. U tim se uvjetima sredstva provedbe vanjskopolitičkih interesa usredotočuju na politički nagovor budući da složene međusobne interakcije te čimbenike prisiljavaju na suzdržavanje od prijetnji vojnom silom ili drugim oblicima prisile.

S druge strane, vojna sila zadržava svoju važnost u promicanju nacionalnih interesa, kao glavno sredstvo odvratanja i konačni arbitar sporova, a opasnost ograničenih regionalnih sukoba pojačava se s proliferacijom i

4 J. Nye, *Bound to Lead: The Changing Character of American Power*, New York 1990.

povećanjem učinkovitosti naoružanja, otvarajući mogućnost njihova eskaliranja.

Uz porast unutardržavnih sukoba, u kojima sve više stradaju civili, skupina razvijenih demokracija upozorava da pristup sigurnosti koji zanemaruje potrebe pojedinca kao temeljne jedinice zaštite i uživanja ljudskih prava, danas više nije dostatan, te razvija koncept "ljudske sigurnosti", odnosno postizanje osobne sigurnosti i blagostanja svakoga pojedinca, kao krajnji cilj izgradnje novoga svjetskog poretka.⁵

Američki primat u uvjetima globalizacije

Na svjetskoj sceni, koja je počela poprimiti multipolarne oblike srazmjerno rastu gospodarske moći Europske unije, Japana i drugih država, u stvarnosti je preostala još samo jedna svjetska supersila koja zadovoljava sve kriterije vojne, političke, i gospodarske moći, a pred koju se u novim uvjetima postavlja potreba preispitivanja interesa i oblikovanja nove politike u cilju održavanja vlastite dominantne pozicije u svijetu. Doba je ovo jasnog svjetskog primata Sjedinjenih Američkih Država jer neizgledno je da će ijedna druga država u skorije vrijeme uspjeti parirati američkoj vojnoj, gospodarskoj, tehnološkoj i kulturnoj moći. Sjedinjene Države dominiraju međunarodnim financijskim sustavom, te su postale neophodna sastavnica gospodarskog napretka i međunarodne stabilnosti. Američka popularna kultura dominira filmom, televizijom i elektroničkim komunikacijama, a od razvoja znanosti i tehnologije, do izgradnje društvenih i političkih institucija i ideologije, diljem svijeta kopiraju se američki standardi.

No, koncept primata valja razlučiti od koncepta hegemonije, odnosno jednostranog nametanja vlastitih rješenja iskorištavanjem premoći, a Sjedinjene Države moraju voditi računa da za realizaciju svojih ciljeva i ambicija moraju imati potporu ili barem neprotivljenje ostalih aktera međunarodnih odnosa.

Kao pokretač i glavna sila globalizacije, Sjedinjene Države izvlače najveći profit iz pozitivnih procesa i gospodarskog razvoja. Globalni primat,

5 Skupina srednjih sila, razvijenih demokracija – primjerice Kanada, Norveška, Švedska, Nizozemska i dr. – devedesetih je godina prošloga stoljeća počela preispitivati tradicionalni koncept sigurnosti s namjerom da se identificiraju varijable koje uz kontrolu naoružanja imaju djelatnan učinak na postizanje mira i sigurnosti. Iz tog je preispitivanja proizašao koncept "ljudske sigurnosti" (*human security*), kao krajnji cilj uspostave pravednog i stabilnog svjetskog poretka. Uz nepostojanje vojne prijetnje, ljudska sigurnost podrazumijeva i sigurnost od gospodarske neimaštine, prihvatljivu kvalitetu života i jamčenje temeljnih ljudskih prava. Kao minimum, koncept ljudske sigurnosti zahtijeva zadovoljenje temeljnih životnih potreba, ali on isto tako priznaje da su trajni i održivi gospodarski razvitak, zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda, vladavina prava, demokratska vlast i socijalna pravda jednako važni za globalni mir kao i kontrola naoružanja i razoružanje. Naposljetku, u konceptualizaciji ljudske sigurnosti ističe se da se trajna globalna stabilnost ne može postići sve dok se ne zajamči sigurnost svakoga pojedinca.

međutim, istovremeno povlači sa sobom i ranjivost na prekogranične opasnosti, a 11. rujna 2001. godine pokazao je da ni sâm američki teritorij više nije siguran.

Postjedanaestorujanska konceptualizacija vanjske politike

Osjećajući se sigurnom i zaštićenom između dva oceana, gradeći svoju globalnu politiku, Amerika je oscilirala između uvjerenja u nužnost predvodničke uloge u svijetu, "nespremnosti da se preuzme takva uloga samostalno i trajno, te isto tako izraženih izolacionističkih stajališta".⁶

A onda su teroristički napadi na zgrade Svjetskog trgovinskog centra i Pentagon dana 11. rujna 2001. godine na najbrutalniji način demonstrirali opasnosti globalizacije kombinacijom tehnološkog i komunikacijskog razvoja i subverzivnih aktivnosti, koje uz minimalnu uporabu oružanih sredstava mogu izazvati neočekivane i ogromne ljudske i materijalne gubitke. Pokazalo se da su pretpostavke o sigurnosti u terminima izdvojenog, a time i sigurnog, geopolitičkog prostora zastarjele, a ranjivost američkog prostora postala je bolno jasna.

Općenito je prihvaćeno mišljenje da je 11. rujna 2001. godine označio ključnu prekretnicu u američkoj vanjskoj politici. U tom jednom danu mahom su riješene dvojbe o američkoj globalnoj ulozi, te su se iskristalizirali okviri američke posthladnoratovske politike. Sjedinjene Države shvatile su da iz strateških promišljanja moraju izbaciti pretpostavku o povlaštenoj sigurnosti svojega geografskog prostora, te da više nemaju opciju povlačenja u sebe po vlastitom izboru, kao da događaji izvan sjevernoameričkog kontinenta, odnosno zapadne hemisfere, na njih nemaju utjecaja.

Prerano je još tvrditi da će 11. rujna označiti promjenu paradigme istih razmjera kao u slučaju napada na Pearl Harbor s kojim se ovi teroristički napadi uspoređuju. Ovisit će to i o sposobnosti administracije Georga W. Busha da održi zamah u borbi protiv terorizma i nakon što splasnu početne emocije američke javnosti. Jasno je, međutim, da će borba protiv terorizma biti definirajuća sastavnica vanjske politike ove američke administracije, a političke i psihološke posljedice terorističkih napada imat će dugotrajan učinak na oblike američkog angažmana u svijetu.

U povijesnom obraćanju naciji pred oba doma Kongresa 20. rujna 2001., predsjednik Bush upozorio je američku javnost da borba protiv terorizma neće biti jedna bitka, već "dugi ratni pohod, kao nijedan do sada", te je objavio neprijateljstvo svakoj državi koja nastavi štititi i poticati terorizam. "Bilo da počinitelje privedemo pred lice pravde, ili pravdu pred počinitelje, pravda će biti zadovoljena" – Bushova, sada već povijesna izjava, izražava

6 R. Vukadinović, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*, Zagreb 2001, str. 369.

svu odlučnost u namjeri borbe protiv terorizma, ali i spremnost na jednostranu akciju i nametanje vlastitih rješenja.

Terorizam je složena pojava koja izaziva poremećaje i destabilizaciju društva i države, ovisno o rasponu terorističkih aktivnosti. Definira se kao uporaba nasilja ili prijetnje nasiljem na podržavnoj razini, čija je namjera posijati paniku u društvu, oslabiti ili čak svrgnuti vlast i dovesti do političkih promjena.⁷ On rijetko dovodi do cilja, te se njegov izbor kao oružja doima iracionalnim,⁸ no upravo ga je stoga teško predvidjeti, kontrolirati i spriječiti. Za počinitelje terorističkih napada žrtva koju plaćaju životom herojska je gesta i dokaz idealizma. Raznolikost terorističkih i potencijalno terorističkih skupina dovodi do globalne proliferacije te opasnosti, a proliferacija oružja masovnog uništenja sve više povećava potencijalne opasnosti i posljedice terorističkih napada. Iako se ne može isključiti, uporaba nuklearnog oružja zbog tehničkih problema izrade i prijenosa vjerojatno je najmanje izgledna, no slučajevi raspršivanja spora bedrenice u Sjedinjenim Državama pokazuju kako je uporaba bioloških agenata i kemijskog oružja realna opasnost. U novije vrijeme pojavljuju se i spekulacije o infoterorizmu i informatičkom ratu, koji bi mogli prouzročiti ogromne posljedice s obzirom na razinu informatizacije i ovisnosti zapadnog društva, napose Sjedinjenih Država, o informatičkoj tehnologiji. Međutim, posljedice ovog posljednjeg, savršenijeg oblika djelovanja, nisu ubojite, elementarne i grafičke prirode, čija bi se slika komunikacijskim kanalima mogla prenijeti diljem svijeta, uz razoran psihološki učinak kakav su htjeli postići počinitelji terorističkih napada 11. rujna.

Kad je riječ o borbi protiv terorizma, prije svega valja voditi računa o činjenici da terorizam nije tradicionalni oblik ratovanja, te da se on ne može suzbijati isključivo vojnim sredstvima. U sprječavanju terorističkih napada, važnost informacije i obrade informacije, obavještajnih djelatnosti, te međunarodne suradnje raznih sigurnosnih agencija, ali i građanstva, od presudne su važnosti. U prosuđivanju opasnosti valja uzeti u obzir nekoliko ključnih čimbenika, prije svega motivaciju, a zatim pristupe akciji, odnosno načine djelovanja i ciljeve pojedinih terorističkih skupina.

U globalnoj borbi protiv terorizma, temeljni je preduvjet otkloniti korijenske uzroke nastanka terorizma i potpore terorizmu, a pritom ne mislimo samo na ekstremne ideologije, već prije svega na siromaštvo, neimaštinu i socijalnu nejednakost koji pozivaju na radikalizaciju gledišta u sredinama gdje u novije vrijeme izrastaju terorističke skupine. Ključ napretka leži u sustavnoj izgradnji civilnog društva, koje je gotovo nepostojeće, te u poticanju stvarnog "održivog razvoja" (*sustainable development*) ovih društava što se sama ne mogu izvući iz gospodarske, političke i društvene krize u koju su zapala.

7 Walter Laquer, "Postmodern Terrorism", *Foreign Affairs*, rujan/listopad 1996., str. 24

8 *Ibid.*, str. 31.

Redefiniranje uloge vojne sile

U kontekstu proliferacije sigurnosnih prijetnji, zaštita sjevernoameričkog kontinenta sve se više usložnjava. Suradnja sa susjedima, napose s Kanadom u okviru NORAD-a za zaštitu sjevernoameričkog zračnog prostora, ali i obavještajna i svaka druga suradnja u sprječavanju i kontroli prekograničnih prijetnji, imat će posebnu važnost.

U okvirima globalizacije, redefinira se i uloga američke vojne sile, koju odlikuje općenito povećanje brzine, dometa i preciznosti. Oružane snage postaju sve mobilnije, kako bi se u svakome trenutku mogle rasporediti ili djelovati bilo gdje u svijetu gdje se percipira ugroženost vitalnih interesa. Pritom je razvoj tehnologije vrlo bitan iz nekoliko razloga: smanjuje se potreba za brojnošću, napose ljudstva, a preciznost i inteligencija su od presudne važnosti. Kvalitativni iskorak postignut fuzijom tehničkih inovacija i obrade informacija, utemeljen na digitalizaciji, računalnoj obradi podataka, sustavu globalnog pozicioniranja i integraciji sustava, omogućuje dominantno poznavanje područja sukoba.⁹ Kombinacijom *stealth* i *stand-off* tehnologija omogućuje se izvođenje operacija izvan smrtonosnog dosega neprijatelja, čime se smanjuje potencijalni broj žrtava, a velikim povećanjem preciznosti omogućuje se planirano uništavanje ciljeva u najvećem broju slučajeva, uz minimalni rizik za američke snage i minimalnu "popratnu" štetu (*collateral damage*), uključujući i civilne žrtve.¹⁰ U eri izravnih televizijskih prijenosa svjetskih kriza, ovo posljednje od bitne je važnosti za održavanje političke potpore vojnom djelovanju.

Sustav protubalističke obrane – štit ili iluzija?

Jedna je od temeljnih sadržajnica vojno-tehnološkoga razvoja sustav protubalističke obrane *National Missile Defense* (NMD), prijeporna zamisao još od Reaganove Strategijske obrambene inicijative, popularno nazvane "ratovi zvijezda", a danas sasvim izgledan obrambeni projekt.¹¹

Dok jedni u ovom sustavu vide rješenje za zaštitu sjevernoameričkog kontinenta od slučajnog ili neovlaštenog lansiranja raketa iz, primjerice, Rusije ili Kine, ili pak neke od neprijateljski raspoloženih država, primjerice Iraka, Irana ili Sjeverne Koreje, drugi dovode u pitanje uopće operativnu izvedivost i djelotvornost ovako složenog obrambenog sustava. U europ-

9 Vidjeti J. Nye i W. Owens, "America's Information Edge", i E. Cohen, "A Revolution in Warfare", u: *Foreign Affairs*, ožujak/travanj, 1996.

10 O vojnim vidovima prilagodbe posthladnoratovskim uvjetima vidjeti R. Perle, "Is the United States turning inward?", *International Journal*, zima 1998-99.

11 Glavni elementi rasprave o NMD-u mogu se pratiti na Internet stranici The Center for Defense Information, National Missile Defense: What does it All Mean? na adresi <http://www.cdi.org/hotspots/issuebrief/default.asp>

skoj i svjetskoj javnosti posebno se upućuju prigovori kako bi izgradnja sustava, protivnog Ugovoru o ograničavanju protubalističke obrane (ABM) iz 1972. godine, potkopala još važeću stratešku doktrinu uzajamno zajamčenog uništenja MAD na kojoj se temeljila hladnoratovska ravnoteža, te da bi uzrokovala američko povlačenje u sigurnost vlastitog kontinenta.

Iako postoje naznake ruske spremnosti da se razmotri neka vrsta proturaketne obrane,¹² objava jednostranog američkog istupanja iz ugovora o ABM-u bila je udarac za rusku stranu, a predsjednik Putin tim je povodom izrazio mišljenje kako bi američki sustav protubalističke obrane poremetio nuklearnu ravnotežu i pokrenuo novu utrku u naoružanju.¹³

Reakcije saveznika i svjetske javnosti na razvoj sustava NMD ovisit će i o ponašanju samih Sjedinjenih Država i načinu na koji će se pristupiti implementaciji sustava. Za smirivanje međunarodnih čimbenika bit će bitno proces održavati transparentnim, uz stalne konzultacije sa saveznicima, kojima bi valjalo omogućiti sudjelovanje u obrambenom sustavu, pa čak možda i njegovo proširenje na Europu, kako bi se umirile europske bojazni o američkom povlačenju iz obrane kontinenta.

Sustav što ga je razvila Clintonova administracija, upravo kako bi on što više bio u skladu s ugovorom o ABM-u, bio je zamišljen tako da se nuklearne glave ruše u završnoj fazi putanje kad su male, putuju iznimno brzo, te ih je teško otkriti. Danas se rasprava usredotočuje na eliminiranje raketa tijekom faze uspona, dok se kreću sporije, veće su i lakše ih je otkriti zbog količine goriva.¹⁴

Može li NMD pružiti sigurnu zaštitu Sjedinjenim Državama? Sustav protubalističke obrane nesumnjivo može pridonijeti obrani od terorističkih napada iz zraka, te ovisno o njegovoj konačnoj tehničkoj izvedbi i djelotvornosti, pružiti razmjerno sigurnu zaštitu od slučajnih pojedinačnih lansiranja raketa, neovlaštenih ili ograničenih napada bilo koje vrste. U svakom slučaju, operabilnost sustava protubalističke obrane podigla bi cijenu nuklearnog napada, što bi samo po sebi moglo predstavljati sredstvo odvraćanja. No, u uvjetima specifičnog i neočekivanog terorističkog djelovanja na tlu Sjedinjenih Država, možebitno i malim nuklearnim bombama "iz naprtnjače", kako se one popularno nazivaju, ovaj složeni i iznimno skupi sustav bio bi sasvim nemoćan.

U takvim uvjetima na važnosti dobiva "domovinska obrana" (*homeland defense*), odnosno klasični model teritorijalne obrane, potpomognut tehnološkim dostignućima. Nedavno osnovani Ured za domovinsku sigurnost na najvišoj razini koordinirat će suradnjom vladinih agencija, obavještajne za-

12 BBC News: Why Russia fears US "Star Wars", 16. srpnja 2001., http://www.news.bbc.co.uk/hi/english/world/europe/newsid_774000/774518.stm

13 BBC News: US to withdraw from ABM Treaty, 12. prosinca 2001., http://www.news.bbc.co.uk/hi/english/world/americas/newsid_1706000/1706116.stm

14 Kissinger, H., *Does America Need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy for the 21st Century*, New York 2001, str. 74-75.

jednice, savezničkih država i građanstva, koje neposredna opasnost mobilizira u obrani države, pa i po cijenu ograničavanja građanskih sloboda, toliko bitnih u američkom sustavu vrijednosti.

Evolucija stabilne globalne sigurnosti

Kao što smo naglasili, kao sila bez premca, Sjedinjene Države predvode evoluciju međunarodnog sustava kroz eru velikih promjena. Pritom provedba globalne vanjske politike mora biti primjerena novoizrastajućim realnostima posthladnoratovskoga svijeta, a arhitektonske vizije odgovarati izazovima globalizacije.

U definiranju pitanja nacionalne sigurnosti, Sjedinjene Države danas se umjesto s jednim središnjim izazovom suočavaju s brojnim sigurnosnim prijetnjama. U izgradnji sustava stabilne globalne sigurnosti, prioriteto će valjati postaviti čvrste okvire za rješavanje niza pitanja kao što su borba protiv terorizma, rješavanje lokalnih i regionalnih nestabilnosti s potencijalnim širim posljedicama, eliminiranje prijetnje oružja masovnog uništenja i destabilizirajuće proliferacije konvencionalnog naoružanja, sprječavanje nastanka novih hegemoni, promicanje promjena u totalitarnim režimima i širenje demokracije, integracija svjetskoga gospodarstva i smanjivanje nesrazmjera između bogatih i siromašnih.

Stvaranje međunarodnog sustava jakih savezništava i institucija prilagođenih izazovima globalizacije, otvorenih svima koji su spremni poštivati zacrtane standarde, utvrđivat će američki utjecaj u svijetu. Održavanje strateških partnerstava, ali i jačanje i stvaranje novih saveza i *ad hoc* koalicija, kao što je to danas antiteroristička koalicija, osigurava međunarodnu suradnju i potporu američkim ciljevima.

Američka savezništva u Europi i Aziji ostaju kamen temeljac nacionalne i globalne sigurnosti, no ta se savezništva moraju stalno prilagođavati novim izazovima.¹⁵ S nekadašnjim protivnicima valja izgrađivati konstruktivne i jasne odnose, te ih integrirati u međunarodni sustav, imajući u vidu da prijetnje američkoj sigurnosti, "leže jednako u njihovoj unutarnjoj slabosti koliko i u njihovoj vanjskoj snazi."¹⁶

15 Sustav sigurnosti na euroazijskom prostoru Z. Brzezinski naziva konceptom "transkontinentalne sigurnosti". Proširenje NATO-a naslanja se na sigurnosne aranžmane s Ruskom Federacijom, te dalje na produbljivanje strateškog razumijevanja s Kinom i jasnijom definicijom nove uloge Japana na rubu euroazijskog prostora. Definiranje sadržaja i institucionaliziranje oblika transeuroazijskog sustava sigurnosti mogla bi postati glavna arhitektonska inicijativa novoga stoljeća. Z. Brzezinski, "A Geostategy for Eurasia", *Foreign Affairs*, rujan/listopad 1997., vidjeti i *The Grand Chessboard: American Primacy and its Geostrategic Imperatives*, New York, 1997.

16 Samuel R. Berger: "A Foreign Policy for the Global Age", *Foreign Affairs*, studeni/prosinac 2000., str. 27.

Utvrđivanje američkog utjecaja na europskom prostoru

Europa, kao glavna arena hladnoga rata, nastavlja igrati ključnu ulogu u američkoj vanjskoj politici,¹⁷ te Amerika ostaje "europska sila". Globalizacija stalno produbljuje gospodarske i financijske veze, čime blagostanje s obiju strana sjevernog Atlantika postaje međuovisno.

Unatoč čvrstom savezništvu, problematika desetljećima starog, pomalo kontradiktornog međusobnog nepovjerenja u pitanjima obrane i sigurnosti i dalje prožima odnose preko Atlantika. Rasprave su se ranije vodile o raznim interpretacijama dogovorene zajedničke sigurnosti, a danas se u pitanje dovodi sama definicija zajedničke sigurnosti i svrhe.¹⁸ Europa još nije spremna osloboditi se svoje ovisnosti o Sjedinjenim Državama, te se i dalje pribojava istovremeno američke dominacije i mogućnosti američkog povlačenja. Sjedinjene Države, pak, ustrajući na primarnoj ulozi NATO-a, a time i kontinuiranoj vlastitoj dominaciji u pitanjima europske sigurnosti, nisu spremne podijeliti moć i odgovornost s Europom. Ustrajući na većoj europskoj odgovornosti, Sjedinjene se Države istovremeno pribojavaju da bi "osnažena europska obrambena sposobnost išla na račun NATO-a kojim dominiraju Sjedinjene Države."¹⁹

Rasprava o NMD-u pokazat će je li moguće održavati otvoreni strateški dijalog unutar Sjevernoatlantskog saveza ili će on biti pod dominacijom unutarnjopolitičkih pitanja, pri čemu će Sjedinjene Države morati razuvjeriti Europu da sustav NMD obranu Europe ne bi razdvojio od obrane sjevernoameričkog kontinenta.²⁰

Unatoč povremenim nesuglasticama, Europa ostaje najveći stvarni i potencijalni *partner* Sjedinjenim Državama u izgradnji novog svjetskog poretka i sustava stabilnosti i sigurnosti u posthladnoratovskom svijetu. S gledišta sigurnosti, kao temeljni interes profilira se nastavak izgradnje euroatlantskih institucija, u koje valja apsorbirati države bivšega Istočnoga bloka kako bi se ispunili političko-sigurnosni vakuumi, a države srednje i istočne Europe nepovratno izvuklo iz ruske sfere utjecaja. U tom kontekstu, NATO utvrđuje američki politički utjecaj i vojnu moć na euroazijskom prostoru, a njegovo proširenje, koje bi trebalo biti otvoreno svim kandidatima koji zadovoljavaju kriterije za prijam, pruža ne samo važan poticaj za provedbu demokratskih reformi i poštivanje postavljenih standarda već se njime izbjegavaju i nove podjele u Europi.

17 Zbigniew Brzezinski Europu naziva "neophodnim geopolitičkim mostobranom u Euroaziji". Vidjeti *The Grand Chessboard: American Primacy and its Geostrategic Imperatives*, New York 1997.

18 H. Kissinger, *Does America Need a Foreign Policy?...*, New York 2001, str. 63-64.

19 Ivo Daalder: "Europe: Rebalancing the U.S.-European Relationship", *American Primacy: What to Do with it?*, *The Brookings Review*, The Brookings Institution, Washington D.C., Washington D.C., jesen 2000, str. 24.

20 H. Kissinger, *Does America Need a Foreign Policy?...*, New York 2001, str. 63-64.

S obzirom na činjenicu da su europske saveznice još u velikoj mjeri ovisne o američkoj zaštiti, bilo kakvo proširenje europskoga političkoga dosega istom predstavlja i proširenje američkoga utjecaja. Logično je stoga da Sjedinjene Države potiču proširenje NATO-a koje će poslužiti njihovim dugoročnim i kratkoročnim ciljevima, te da potiču izgradnju politički održive Europe koja proširuje okvire demokratskog međunarodnog sustava, a da se istovremeno ta Europa ne počne razvijati kao protuteža Sjedinjenim Državama koja bi mogla parirati neovisnim sigurnosno-političkim rješenjima u strateški bitnim područjima.

Zaokružujući i utvrđujući južno krilo saveza, Sjedinjene Države jasan naglasak stavljaju na stabilnost jugoistoka Europe. Iako analitičari spore o vrijednosti američkih vitalnih interesa na ovim prostorima, očito je da američka politika svoju dugotrajniju nazočnost smatra nužnom, kako bi se u tom značajnom stratejskom prostoru lokalizirala kriza, ispunili političko-sigurnosni vakuumi i udaljili eventualni ruski utjecaj.²¹

Ruski izazovi stabilnosti

Stabilnost države kao što je Ruska Federacija – stalna članica Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda koja se prostire na ogromnom geografskom prostoru Euroazije te posjeduje velik nuklearni arsenal – i dalje je od globalne važnosti. Stoga se u izgradnji sustava stabilne sigurnosti euroazijske kontinentalne mase pred Sjedinjene Države kao jedan od prioriteta postavlja i redefiniranje odnosa s Ruskom Federacijom kako bi se u konačnici i Rusiju integriralo u buduću transatlantsku zajednicu slobodnih, demokratskih i prosperitetnih država.

Ruska Federacija još nastoji definirati svoju novu regionalnu i globalnu ulogu, a u tom kontekstu i repozicionirati se u svojem iznimno važnom odnosu sa Sjedinjenim Državama. No, bolna ruska stvarnost ukazuje kako je malo toga preostalo od nekadašnje supersile. "Totalna erozija sustava i demoralizacija društva sve više određuje Rusiju, ne kao superdržavu, nego kao superproblem globalnoga značaja."²² Rusija je danas u najbolju ruku poludemokracija, njeno je gospodarstvo u nezavidnom položaju, a unutarnja politika nepredvidljiva. Ruska je budućnost neizvjesna, a izgledi za pozitivnu evoluciju i modernizaciju nepostojani. Brojni problemi koji prožimaju rusko društvo i državu – korupcija, kriminal, oligarhija, siromaštvo i teško socijalno stanje, slabo razvijeno civilno društvo, zatamljavanje slobode tiska, raspršivanje vlasti na regionalne razine čime se ravnoteža sile pomiče iz centra ka periferiji²³ – iziskuju duboke strukturalne i institucionalne reforme.

21 R. Vukadinović, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*, Zagreb 2001, str. 382-383.

22 *Ibid.*, str. 380.

23 O problematici regionalizacije i kako ona usložnjava američko-rusku sigurnosnu agen-

Predsjednik Vladimir Putin obećao je stabilizaciju i prosperitet na unutarnjoj sceni, učvršćenje sfere utjecaja u "bliskom iznozemstvu", te obnovu ugleda države i poštovanja međunarodne zajednice. Ruska evolucija u transparentno tržišno gospodarstvo i demokratsku državu bit će napose složena. Stablnost i kontrola postali su novi politički imperativi, koji predmnijevaju jačanje centralne vlasti i zaustavljanje centrifugalnih sila regionalizacije, jačanje predsjedničke uloge, reguliranje gospodarstva, preispitivanje privatizacije, te jačanje snaga sigurnosti u borbi protiv kriminala i korupcije,²⁴ ali i separatističkih nastojanja. Realizacija ovih ciljeva neminovno izaziva podvojenost u Putinovoj politici, koja će iz američke perspektive istovremeno biti i progresivna i regresivna, budući da provedba pojedinih mjera nedvojbeno zadire u politička i građanska prava, ograničavajući i usporavajući razvoj demokracije. Stoga će sama stabilizacija Ruske Federacije, kao nesumnjivo dugoročni vitalni interes Sjedinjenih Država, donekle predstavljati poteškoće u oblikovanju američke politike i međuovisnom povezivanju pojedinih pitanja (*linkages*). Američka i međunarodna pomoć postaje tako ovisna o tranziciji države u cjelini, a unatoč potrebi djelovanja i na regionalnoj razini kako bi se, primjerice, osigurala nuklearna postrojenja, istovremeno valja paziti da se ne dovede u pitanje autoritet centralne vlasti. Očito je da će politika konstruktivnog angažmana prema Rusiji nužno morati biti pažljivo iznijansirana i uravnotežena, kako se istovremeno ne bi izgubio kredibilitet drugdje.²⁵

U ovom se trenutku to ne čini izglednim, no možebitni uspjeh procesa reformi mogao bi rezultirati i jačanjem Rusije čijom bi vanjskom politikom dominirao ultranacionalizam i povratak na pozicije hegemonu, od čega strahuju njeni susjedi. Takav razvoj događaja mogao bi proizvesti napetosti slične hladnoratovskim i neki novi oblik američko-ruskog natjecanja. Stoga je i jedna od svrha američkog angažmana u ruskom procesu reformi učiniti demokratski razvoj nepovratnim.

Jedan od najvećih izazova u odnosima sjevernoatlantske zajednice s Rusijom bit će modificiranje tradicionalnog ruskog poimanja koncepta sigurnosti. U približavanju svojeg integriranog vojnog zapovjedništva, odnosno proširenja NATO-a, ruskim granicama, Zapad mora voditi računa o ruskoj zabrinutosti za sigurnost diljem njena prostranog perifernog ruba. S druge strane, iz američke perspektive Rusija se mora odreći nastojanja za dominacijom nad svojim susjedima i svoju definiciju "legitimnih" sigurnosnih interesa preobličiti na način da bude sukladna s nezavisnošću njenih susjeda.²⁶

du, vidjeti Sam Nunn i Adam N. Stulberg: "The Many Faces of Modern Russia", *Foreign Affairs*, ožujak-travanj 2000, str. 45-62.

- 24 O ulozi ruskih oligarha u političkom životu Rusije, vidjeti Lee S. Wolosky: "Putin's Plutocrat Problem", *Foreign Affairs*, ožujak-travanj 2000, str. 18-31.
- 25 F. Hill, "Russia: The U. S. Response to Changing Policy Imperatives", *American Primacy: What to Do with it?*, *The Brookings Review*, Washington D.C., jesen 2000, str. 14.
- 26 H. Kissinger, *Does America Need a Foreign Policy?*..., New York 2001, str. 76-77.

Vodeći računa o geostrateškoj važnosti položaja Rusije, veličini njena teritorija i nuklearnog arsenala, tradicionalnom ruskom poimanju sigurnosti i želji za obnovom međunarodnog ugleda, Sjedinjene Države moraju graditi politički kontekst primjeren asimilaciji Ruske Federacije u šire okvire europske sigurnosti i suradnje, neovisno o konačnom formalnom obliku njene integracije.²⁷

Geopolitički izazovi euroazijske kontinentalne mase

Sigurnost euroazijske kontinentalne mase presudna je za stabilnu globalnu sigurnost, a taj ogromni prostor odlikuje složena sigurnosna problematika. Uz gore izložene izazove sigurnosti i stabilnosti, euroazijski prostor presijeca niz kriznih žarišta – od Bliskog istoka do korejskog poluotoka.

Geopolitički je izazov gotovo svake veće azijske države, uključujući i Kinu, spriječiti dominaciju i stvaranje neprijateljskih koalicija susjednih država protiv njena teritorija. Rusija i Japan strahuju od konsolidacije Kine, Kina strahuje od japanskih i ruskih namjera, granični sporovi između Pakistana i Indije, te Indije i Kine, od kojih sve one posjeduju nuklearno oružje, predstavljaju stalnu mogućnost eskalacije. Na korejskom se poluotoku preklapaju interesi više sila, naročito Kine, Rusije i Japana, koji zaziru od njena ujedinjenja, napose ako bi takva Koreja posjedovala nuklearno oružje.

Radikalizacija politike, jačanje fundamentalizma i terorizma na prostoru Bliskog istoka i središnje Azije predstavljaju ozbiljnu prijetnju svjetskoj stabilnosti. Mogućnost širenja muslimanskog radikalizma i u područje jugoistočne Azije, te gospodarska kriza i smanjenje financijskih mogućnosti tih zemalja povećavaju ulog u stabilizaciji prilika za američke političke, vojne i gospodarske interese.²⁸

Neosporno je da će američka politika ostati dugoročno i čvrsto angažirana u mirovnom procesu na Bliskom istoku, balansirajući između potpore Izraelu i arapskih interesa. Uspjeh intervencije u Afganistanu, potaknute jedanaestorujanskim terorističkim napadima za koje se odgovornost pripisuje Osami bin Ladenu i al-Qaidi, mogao bi rezultirati sličnom akcijom protiv Iraka. Takva bi intervencija mogla dodatno zakomplicirati stanje na Blis-

27 Razmatrajući oblike ruskog uključivanja u zapadne tijekove, Kissinger, primjerice, obrazlaže da bi rusko članstvo u NATO-u pretvorilo Savez u mini-UN vrstu sigurnosnog instrumenta ili pak, alternativno, u antiazijsku, prije svega antikinesku globalnu zapadnih industrijaliziranih demokracija. Rusko članstvo u EU po njemu bi dovelo do razdora među dvjema stranama Atlantika, potičući Europu da se definira u okvirima svoje različitosti od SAD-a. NATO mora ostati ograda protiv nekog novog ruskog imperijalizma, a odgovoran sustav suradnje valja uspostavljati u okviru drugih globalnih i regionalnih organizacija, primjerice OESS-a, G-8 i sl. Kissinger naglašava da novi poredak na euroazijskim prostorima valja graditi od zapada prema istoku, a ne obratno. *Ibid.* str. 79-80.

28 R. Vukadinović, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*, Zagreb 2001, str. 385.

kom istoku s potencijalnim širim posljedicama i po susjedne države, imajući u vidu mogućnost radikalizacije kurdskih zahtjeva.

Možebitno proširenje čečenske krize ugrozilo bi ruske strateške pozicije u kavkaskom području i kaspijskom bazenu i ojačalo dinamiku separacije, potičući i druge narodne skupine, uglavnom muslimanske vjeroispovijesti, na razmišljanje o nezavisnosti, a islam bi mogao postati "prirodni jezik nezadovoljnoga Juga".²⁹ Sjedinjene Države počele su potiskivati rusku nazočnost i same se probijati na tom prostoru svojim kapitalom, stvarajući čvrsta uporišta svojim utjecajima, a gospodarski, politički i socijalni razvoj, kao što smo istaknuli u gornjem tekstu, ostaje preduvjet stabilizacije toga prostora.

Na euroazijskom se prostoru Kina sve više profilira kao sila koja će igrati jednu od ključnih uloga u međunarodnim odnosima. Moderna Kina ima golem ulog u međunarodnom gospodarskom sustavu, a Sjedinjenim je Državama u interesu stabilan kineski prijelaz u otvoreniji, demokratski sustav i gospodarstvo, te njeno integriranje u regulirane svjetske trgovinske tokove. U odnosima između dviju država, najveći problem predstavlja Tajvan kao potencijalno dugoročno krizno žarište pod utjecajem unutarnjopolitičkih interesa obiju država. Sjedinjene Države moraju graditi politiku konstruktivnog angažmana prema Kini, izbjegavajući Kinu *a priori* označavati kao antagonističku silu, te održavajući stalan dijalog o pitanjima regionalne i međunarodne sigurnosti.

Japan ostaje ključni saveznik i glavni oslonac američke sigurnosti u Aziji, no Sjedinjene Države moraju održavati odnose suradnje sa svim velikim azijskim državama i izbjegavati "politiku utemeljenu na pretpostavci inherentnog neprijateljstva od strane bilo koje veće azijske sile sve dok za nju ne postoje jasni dokazi".³⁰ U američkom je interesu zadržati snažnu nazočnost u Aziji, ali bez hegemonističkih nastojanja za dominacijom. Za postizanje stabilnosti kontinenta valjat će strpljivo, sustavno i dugoročno rješavati krizna žarišta, postojeće i potencijalne sukobe, te gospodarsku i socijalnu problematiku. U provedbi svojih interesa, Sjedinjene Države moraju onemogućiti i moguće izrastanje suparničke sile koja bi pokušala steći dominaciju nad kontinentom.

Rubni prostori

Skicirajući obrise globalnog sustava stabilne sigurnosti, valja se osvrnuti i na rubni prostor okosnice sjevernoatlantska zajednica-Euroazija, koji početkom novoga tisućljeća ostaje na periferiji glavnih zbivanja.

29 Vidjeti Rajan Menon i Graham E. Fuller: "Russia's Ruinous Chechen War", *Foreign Affairs*, ožujak/travanj 2000, str. 32-44, citat na str. 36.

30 H. Kissinger, *Does America Need a Foreign Policy?...*, New York 2001, str. 118.

Na zapadnoj hemisferi u kontekstu regionalnog poretka puno se toga ne mijenja. Unatoč definiranju srednjih sila, primjerice Brazila, te kanadskim nastojanjima za jačanje svojega utjecaja, vjerojatno proširena NAFTA ostat će asimetrična, odnosno njene će ostale države članice osim Sjedinjenih Država ostati periferne. Sjedinjene Države nisu spremne odreći se dijela suvereniteta, te će barem u sljedećih nekoliko godina i dalje suvereno vladati hemisferom. Stabilizacija gospodarskih prilika, financija i socijalne problematike, daljnja izgradnja transparentnih demokratskih institucija, te rješavanje prekograničnih prijetnji narkoindustrije, ilegalne trgovine drogama i oružjem, terorizma i gerilskog ratovanja, ostaju izazovi izgradnji sigurnosti i stabilnosti južnoameričkog kontinenta.

Afrika, kontinent zatvoren u sebe i zaokupljen vlastitom problematikom, ostaje "srce tame"³¹ globalnoga sustava u izgradnji. Složenost problematike uzrokovane kolonijalnim podjelama, etničkim sukobima, neizmjernim siromaštvom i epidemijama, priječi jedinstveno i usuglašeno djelovanje međunarodne zajednice. Raspon kriza traži žuran i sadržajan odgovor, a rješenja još nisu na pomolu, kao ni izraženija volja međunarodne zajednice za usklađenim djelovanjem, izuzev humanitarnih intervencija. A upravo je Afrika kontinent na kojem je moralna sadržajnica vanjske politike u rješavanju ove visokosložene problematike radi postizanja uopće temeljnih sadržajnica ljudske sigurnosti potrebniija nego igdje drugdje.

Perspektive

Sjedinjene Države imaju trajni interes za svjetski mir jer sukob većih razmjera mogao bi dovesti u pitanje njihovu globalnu dominaciju. Povećanjem kruga država koje žive u slobodnim društvima nastoji se održati vodeća pozicija u svijetu definiranjem pravila ponašanja i uspostavom globalnog sustava slobodnoga tržišta, informacijske, kulturne, političke i ideološke dominacije. Otvaranje slobodnih tržišta za nesmetan protok proizvoda, usluga i kapitala, povećanje izvoza i gospodarskog rasta, predmnijeva i promicanje globalnog gospodarskog razvoja i razvoja gospodarstava u tranziciji. Stabilnost predmnijeva uspostavu demokratskih oblika vlasti, razvoj civilnog društva i prihvaćanje ljudskih prava kao sve važnije odrednice statusa države u međunarodnom sustavu koja nadilazi tradicionalnu ideju državnog suvereniteta.

Sjedinjene Države postale su izvor i jamac demokratskih institucija, a sve se više ustanovljuju i kao sudac demokratskog napretka, prijeteci raznim mjerama ako proces ne zadovoljava postavljene kriterije. Pri tom se često zaboravlja da odnos između tržišnog gospodarstva i demokracije nije automatiziran, jer i samim Sjedinjenim Državama i Zapadnoj Europi tre-

31 Roman J. Conrada, *Heart of Darkness*.

bala su desetljeća dok su postigli današnji stupanj gospodarskog i demokratiskog razvoja. Politikom aktivnog angažmana danas se tako pristupa sve aktivnijem utjecanju i suptilnim pritiscima na unutarnji razvoj državnog, društvenog i gospodarskog poretka, sa ciljem širenja kruga ideoloških, političkih i gospodarskih istomišljenica i stvaranja globalnog sustava stabilne sigurnosti.

Kriterij poštivanja ljudskih prava, kao odraz temeljnih američkih vrijednosti, ostat će važna odrednica američke vanjske politike, bez obzira na to tko bio na vlasti. Nijedna administracija koja želi održavati javnu potporu svojoj vanjskoj politici ne smije zanemariti ovu činjenicu. Upravo ovo balansiranje između idealizma i realizma, odnosno pragmatizma, nastavit će odlikovati američku vanjsku politiku.

I stabilnost samih Sjedinjenih Država kao pokretača dinamike globalizacije preduvjet je stabilnog međunarodnog poretka. Kao što je američko gospodarstvo pokretač svjetskog rasta, gospodarska kriza i recesija većih razmjera mogla bi ugroziti američki međunarodni položaj, ali i političku stabilnost mnogih drugih država. Globalizacija tako otvara mogućnosti neviđenog prosperiteta, ali i stvara nove opasnosti od gospodarske i političke nestabilnosti, kao i daljnjeg produbljivanja jaza između bogatih i siromašnih. Proces koji sa sobom donosi blagostanje može postati i mehanizmom za širenje gospodarske i socijalne krize diljem svijeta.

Krize u Latinskoj Americi i jugoistočnoj Aziji imale su golemu socijalnu cijenu, te su demonstrirale potrebu za stvaranjem društvenih i socijalnih struktura sposobnih podnijeti teret globalizacije. Izgradnja međunarodnog sustava socijalne odgovornosti, koji istovremeno ne bi gušio slobodu tržišta, možda se doima iluzornom zamisli, no socijalna problematika bitna je sadržajnica stabilne sigurnosti i preduvjet otklanjanja i drugih prijetnji globalizacije.

Američke i europske multinacionalne kompanije sve više preuzimaju kompanije država u razvoju, čime one postaju ranjive na realnosti unutarne politike tih država, ali istovremeno stvaraju i opasnost od radikalizacije snaga i stvaranja ideologije protuglobalizacije kao odgovor na ideologiju globalizacije. Uz poticanje slobodnog poduzetništva, međunarodna pomoć i koncept "održivog razvoja" ne smije ostati samo fraza. Ovdje ulazimo u domenu gospodarskih pitanja, no, kao što smo istaknuli na početku, gospodarski razvoj i jest temeljni pokretač globalizacije i o njegovom napretku u velikoj mjeri ovisit će i međunarodna sigurnost i stabilnost. Neimaština ne samo da priziva radikalizaciju političke scene već je upravo temeljna kočnica globalizaciji, onako kako ona ide u prilog Sjedinjenim Državama.

No, bili mi za ili protiv globalizacije, ona je nepobitna činjenica i stvarnost međunarodnih odnosa, a svaka država koja želi biti kompetitivna i ne želi zaostajati u razvoju, doista nema izbora negoli pridružiti se procesu globalizacije, kako gospodarski, tako i politički.

Više se ne postavlja pitanje hoće li američka politika biti globalna ili ne. To je isto tako stvarnost međunarodnih odnosa. No, pred Sjedinjene

Države postavlja se izazov definiranja čvrstih odrednica, konkretnih mjera i vremenskog slijeda implementacije realnih ciljeva i interesa u okvirima doista globalne politike za 21. stoljeće, bez razmišljanja o izolacionizmu, koji ne samo da nije u američkom interesu nego više i nije moguć. Sjedinjene Države moraju iskoristiti upravo prednosti globalizacije u borbi protiv opasnosti koje ona sa sobom nosi.

Literatura

- Albright, Madeleine K., "The Testing of American Foreign Policy", *Foreign Affairs*, studeni/prosinac 1998.
- Aslund, Anders, "Russia's Collapse", *Foreign Affairs*, rujan/listopad 1999.
- Berger, Samuel R., "A Foreign Policy for the Global Age", *Foreign Affairs*, studeni/prosinac 2000.
- BBC News: US to withdraw from ABM Treaty, 12. prosinca 2001., www.bbc.co.uk/hi/english/world/americas/newsid_1706000/1706116.stm
- BBC News: Why Russia fears US "Star Wars", 16. srpnja 2001. www.bbc.co.uk/hi/english/world/europe/newsid_774000/774518.stm
- Brzezinski, Zbigniew, "A Geostategy for Eurasia", *Foreign Affairs*, rujan/listopad 1997.
- Brzezinski, Zbigniew, *The Grand Chessboard: American Primacy and its Geos-
trategic Imperatives*, Basic Books, New York, 1997.
- Center for Defense Information, *National Missile Defense: What Does it All
Mean*, www.cdi.org/hotspots/issuebrief/default.asp
- Cohen, Eliot A., "Defending America in the Twenty-first Century", *Foreign
Affairs*, studeni/prosinac 2000.
- Cohen, Eliot A., "A Revolution in Warfare", *Foreign Affairs*, ožujak/travanj
1996.
- Cutter, W. Bowman *et al.*, "New World, New Deal", *Foreign Affairs*, ožujak/
travanj 2000.
- Daalder, Ivo H., "Europe: Rebalancing the U.S.-European relationship", u: *Ame-
rican Primacy: What to Do with It?*, *The Brookings Review*, jesen 2000.
- Gill, Bates i Nicholas, Lardy, "China: Searching for a post-Cold War formula",
u: *American Primacy: What to Do with It?*, *The Brookings Review*, jesen
2000.
- Gorbachev, Mikhail, "Russia Needs a Change", *The Nation*, 5. listopada 1998.
- Haas, Richard N., "Foreign Policy in the Age of Primacy: An Overview", u: *Ame-
rican Primacy: What to Do with It?*, *The Brookings Review*, jesen 2000.

- Haas, Richard N., "What to do With American Primacy", *Foreign Affairs*, rujan/listopad 1999.
- Hermann, Charles F., "Reflections on Foreign Policy Theory Building", u: *Foreign Policy Analysis: Continuity and Change in Its Second Generation*.
- Hill, Fiona, "Russia: The U.S. response to changing policy imperatives", u: *American Primacy: What to Do with It?*, *The Brookings Review*, jesen 2000.
- Hogan, Michael J., *The End of the Cold War: Its Meaning and Implications*, Cambridge University Press, 1992.
- Horelick, Arnold L., "U.S.-Soviet Relations: Threshold of a New Era", u: *The Global Agenda: Issues and Perspectives*, McGraw Hill, New York 1992.
- Huntington Samuel P., "The Erosion of American National Interests", *Foreign Affairs*, rujan/listopad 1997.
- Johnson, Robert H., *Improbable Dangers: U.S. Conceptions of Threat in the Cold War and After*, St. Martin's Press, New York, 1994.
- Kissinger, Henry, *Does America Need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy for the 21st Century*, New York, 2001.
- Laqueur, Walter, "Postmodern Terrorism", *Foreign Affairs*, rujan/listopad 1996.
- Lindsay, James M., "The Nuclear Agenda: Arms control and missile defense are back in the news", u: *American Primacy: What to Do with It?*, *The Brookings Review*, jesen 2000.
- Mearsheimer, John J., "Europe after the Superpowers: Why We Will Soon Miss the Cold War", u: *The Global Agenda: Issues and Perspectives*, McGraw Hill, New York 1992.
- Menon, Rajan i Graham, E. Fuller, "Russia's Ruinous Chechen War", *Foreign Affairs*, ožujak/travanj 2000.
- Mileta, Vlatko, "Nejednake koristi od ekonomske globalizacije", *Međunarodne studije*, Zagreb, ljeto 2001.
- Nunn, Sam i Adam N. Stulberg, "The Many Faces of Modern Russia", *Foreign Affairs*, ožujak/travanj 2000.
- Nye, Joseph S. i William A. Owens, "America's Information Edge", *Foreign Affairs*, ožujak/travanj 1996.
- Nye, Joseph S., *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, Basic Books, New York, 1990.
- O'Hanlon, Michael, "Star Wars Strikes Back", *Foreign Affairs*, studeni/prosinac 1999.
- Perle, Richard, "Is the United States turning inward?", *International Journal*, vol. LIV, br. 1, zima 1998/99.

- Pipes, Richard, "Is Russia Still an Enemy?", *Foreign Affairs*, rujan/listopad 1997.
- Ripley, Randall B. i James M. Lindsay ur., *U.S. Foreign Policy After the Cold War*, University of Pittsburgh Press, 1997.
- Roberts, Brad *et al.*, "China: The Forgotten Nuclear Power", *Foreign Affairs*, srpanj/kolovoz 2000.
- Schlesinger, Arthur Jr., "Has Democracy a Future?", *Foreign Affairs*, rujan/listopad 1997.
- Segal, Gerald, "Does China Matter?", *Foreign Affairs*, rujan/listopad 1999.
- Smith, Tony, *America's Mission: The United States and the Worldwide Struggle for Democracy in the Twentieth Century*, Princeton University Press, 1994.
- Tucker, Robert W., "Alone or With Others", *Foreign Affairs*, studeni/prosinac 1999.
- Vukadinović, Radovan, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog porotka*, Zagreb 2001.
- Vukadinović, Radovan, *Politika i diplomacija*, Otvoreno sveučilište, Zagreb 1994.
- Wolosky, Lee S., "Putin's Plutocrat Problem", *Foreign Affairs*, ožujak/travanj 2000.
- Zakaria, Fareed, *The Challenges of American Hegemony*, *International Journal*, vol. LIV, br. 1, zima 1998/99.

Summary

As a multifaceted phenomenon, globalization is also the basic trend in contemporary international relations. This process primarily aimed at generating progress, simultaneously represents a potential mechanism for global spreading of crises. Traditional security threats are being replaced by the extraterritorial nature of global problems, thus requiring a redefinition of the concept of security, by taking into account not only geopolitical, but also economic, social and other considerations. As the only global superpower, the United States is the prime moving force and the main beneficiary of globalization. However, global primacy is at the same time a generator of an increasing vulnerability to transborder threats. In the paradigm shift in the post-September 11 conceptualization of foreign policy, the presumption of privileged security of the isolated geographical space has been abandoned, whereas global fight against terrorism is currently becoming the defining aspect of American foreign policy. Leading the evolution of the international system, in facing the challenges of globalization the United States must capitalize on its advantages by implementing a truly global foreign policy adjusted to the emerging realities, and accordingly adapting its political, security and economic architectural visions with the aim of building a stable international security system.